

Obraz Syna Człowieczego u Synoptyków i w Dziejach Apostolskich

1. Wprowadzenie

Relacja Łk przedstawiająca przesłuchanie Jezusa przez Sanhedryn różni się od relacji Mk i Mt. W przeciwieństwie do podwójnego pytania zadanego przez najwyższego kapłana: *Czy ty jesteś Mesjasz, Syn Błogosławionego* (Mk 14,61), Łk w swoim przekazie odnotowuje dwa oddzielne pytania. Drugie z nich: *Więc Ty jesteś Synem Bożym?* – pojawia się po stwierdzeniu Jezusa, że *odtąd Syn Człowieczy siedzieć będzie po prawej stronie Wszechmocy Bożej* i jest wnioskiem, jaki cała rada wyciągnęła z odpowiedzi Jezusa¹. Jednakże rzadko w literaturze egzegetycznej znajduje się wyjaśnienie, co św. Łukasz rozumie przez ten wniosek².

J.A. Fitzmyer w komentarzu do Łk podaje, że *to zagadkowe dwustopniowe pytanie zadane przez najwyższego kapłana... jest literackim echem identyfikacji Jezusa przez Gabriela w opisie dzieciństwa: „Zasiądzie na tronie Dawida; będzie Synem Bożym”* (Łk 1,32.35)³. Fakt ten nie powinien zaciemniać różnic między dwoma tekstami. Łk 1 wspomina zasiadanie na tronie Dawida, natomiast Łk 22 mówi o zasiadaniu po prawicy Bożej⁴. W Łk 1 stwierdzenie: *zasiądzie na tronie Dawida* umieszczone jest obok stwierdzenia *będzie Synem Bożym*, natomiast boskie synostwo Jezusa wynika z jego poczęcia z Ducha Świętego. W Łk 22 natomiast wniosek *Jesteś Synem Bożym* zostaje wyciągnięty z *zasiadać będzie po prawicy Bożej*⁵.

¹ Jak to zostało słusznie zauważone w: S. Kim, *The Son of Man as the Son of God*, Grand Rapids 1985, s. 4.

² Por. H.H. Langkammer, *U podstaw Chrystologii Nowego Testamentu*, Wrocław 1976, ss. 31-46.

³ Por. *The Gospel according to Luke*, t. II, w: Anchor Bible, Garden City 1981, s. 1462.

⁴ Fakt, że zasiadanie po Bożej prawicy nie jest jednoznaczne z zasiadaniem na tronie Dawida wynika ze wzmianki św. Łukasza w Dz 2,33.

⁵ Różnica między Łk 1,32 a Łk 22,69 wydaje się odzwierciedlać podwójne stwierdzenie z formuły creda w Rz 1,3, gdzie św. Paweł mówi o: *Synu Bożym pochodzącym według*

Zwrot *odtąd (apo tou nyn)* w Łk 22,69 wskazuje na czas teraźniejszy jako na początek zmiany niskiej pozycji *Syna Człowieczego* na wysoką pozycję obok Boga. Od tej chwili *Syn Człowieczy* będzie po prawicy Boga. Zauważamy, że podobne podkreślenie występuje także w Mt 26,64, tekście paralelnym do Łk 22,69. Autor pierwszej Ewangelii używa zwrotu *ap'arti*, aby wskazać na obecny początek zmiany.

Fakt, że zasiadanie Jezusa po prawicy Bożej jest ważnym stwierdzeniem teologicznym w Łk-Dz wynika z Dz 2,33-34; 5,31; 7,55-56, a ponadto z listów Nowego Testamentu⁶. Ale co *zasiadanie po prawicy Bożej* oznacza w Łk? Czy św. Łukasz implikuje w ten sposób, że Jezus jest *Synem Bożym*? Jakie są implikacje wywyższenia *Syna Człowieczego* w Chrystologii św. Łukasza?

2. Znaczenie Łk 22,69 w procesie przed Sanhedrynem (Łk 22,69-71)

Aby odpowiedzieć na te pytania, musimy zbadać synoptyczne opisy przesłuchania Jezusa przed Wysoką Radą. Chociaż wielu komentatorów uważa, że scena przepytывania Łk 22,66-71, wywodzi się z osobnego źródła Łk, generalnie uznaje się pewną zależność od Mk, szczególnie w przypadku Łk 22,69. Według J.A. Fitzmyera, jeżeli Łk 22,69 pochodzi z tego samego źródła, został zasymilowany z Mk 14,62 albo przez Łk, albo przez wcześniejsze źródło⁷. Uznaje on pewne podobieństwo do Mk także w Łk 22,71, natomiast G. Schneider, który przeprowadził intensywne studia opisu pasji, uważa Łk 22,69-71 za pochodzące z Mk⁸.

3. Opis procesu Mk 14,61-64

W drugiej Ewangelii znajdujemy w tym miejscu podwójne pytanie zadane Jezusowi przez najwyższego kapłana: *Czy Ty jesteś Mesjasz, Syn Błogosławionego?*, na które Jezus odpowiada: *Ja jestem* (Mk 14,61-62a). A potem Jezus dobrowolnie wypowiada następujące zdanie: *Ujrzenie Syna Człowieczego, siedzącego*

ciała z rodu Dawida, a ustanowionym według Ducha Świętości przez powstanie z martwych pełnym mocy Synem Bożym.

⁶ Zob. H.H. Langkammer, *Syn Człowieczy w Ewangeliach synoptycznych*, w: *Mesjasz w Biblijnej Historii Zbawienia*, Lublin 1974, ss. 329-344; por. Rz 8,34; Ef 1,20; Kol 3,1; Hbr 1,3.13; 8,1; 10,2; 1 P 3,22. Jak wynika z tych tekstów zasiadanie po prawicy Bożej jest stereotypowym wyrażeniem, ale dopuszcza pewien zakres zróżnicowania. W listach nie jest łączone z *Synem Człowieczym*, tak jak w ewangeliach i Dz 7,56.

⁷ Por. *The Gospel according to Luke*, s. 1458.

⁸ Por. *Evangelium nach Lukas*, t. II, w: *Okumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament*, Gütersloh 1977, ss. 468-470; por. również: J. Łach, *Jezus Syn Dawida*, Warszawa 1973, ss. 77-78

po prawicy Wszechmocnego i nadchodzącego z obłokami nieba (Mk 14,62b). Słyszając tę przepowiednię, arcykapłan rozrywa odzienie i wykrzykuje: *Na cóż nam jeszcze potrzeba świadków? Słyszeliście bluźnierstwo* (Mk 14,63-64). Wtedy Jezus zostaje skazany na śmierć przez całe zgromadzenie.

Stworzone zostaje tutaj wrażenie, że to dodatkowe wyjaśnienie Jezusa w Mk 14,62b nie jest konieczne, bowiem przyznał on już, że jest *Chrystusem, Synem Boga*. Dlaczego zatem Jezus mówi o zasiadaniu po prawicy Bożej i przyjęściu na obłokach nieba? Zauważamy, że tak jak to jest zwykle w Mk, Jezus nie podejmuje tytułów *Chrystus* albo *Syn Boży*, ale mówi raczej o *Synu Człowieczym*. Według R. Pescha, takie samookreślenie nie jest w tym miejscu wytworem św. Marka albo tradycji, z której czerpał⁹. My jednak nie zajmujemy się tutaj kwestią, czy Jezus wypowiedział te słowa, czy nie, ale kwestią znaczenia tej wypowiedzi w Mk i użyciem przez Łk, Mk jako źródła.

W prezentacji Mk ta wypowiedź Jezusa na temat *Syna Człowieczego* potwierdza i wypełnia znaczenie tytułów *Chrystus* i *Syn Boży*. Jezus odchodzi tutaj od języka pytających go, mówiąc o sobie jako *Synu Człowieczym*. Według R. Pescha, w ten sposób Jezus koryguje symbolikę mesjanistyczną implikowaną w pytaniu najwyższego kapłana i wypowiada prorocze ostrzeżenie: *On przyjdzie jako wywyższony Syn Człowieczy, by dokonać sądu nad swoimi obecnymi sędziami*¹⁰. W Mk Jezus wyraźnie jest utożsamiony z *Synem Człowieczym*. Nie znajdujemy nawet cienia wahania przy tym terminie¹¹.

Nowym elementem jest tutaj obraz *Syna Człowieczego* siedzącego po Bożej prawicy. Zauważamy aluzję do Ps 110,1, gdzie mówi się o Bożym poddaniu wrogów królowi: *Wyrocznia Boga dla Pana mego: Siądź po mojej prawicy, aż Twych wrogów położę jako podnózek pod Twoje stopy*. W Mk 12,36 Jezus zwrócił uwagę uczonych w Piśmie na odniesienie tego wiersza do Mesjasza i podkreślił, że ktoś zasiadający po Bożej prawicy musi być nieco większy od *Syna Dawida*. Implikuje to fakt, że Chrystus jest nieco większy niż *Syn Dawida*. Obraz *zasiadający po prawicy Bożej* w Mk 14, na podstawie Mk 12,36 implikuje zatem, że określenie *Syn Człowieczy* przewyższa mesjańskie określenie *Syn Dawida*. Stąd obraz *Syna Człowieczego* przychodzącego na obłokach nieba podkreśla jego

⁹ Por. *Das Markusevangelium*, t. II, Freiburg – Basel – Vienna 1980, s. 439.

¹⁰ Por. *Das Markusevangelium*, s. 438. Według Pescha, nie jest to wczesnochrześcijański twór chrystologiczny w oparciu o Ps 110,1. *Syn Człowieczy* jest określeniem własnym Jezusa, natomiast jego oczekiwanie na cierpienie i wywyższenie pociągnęło za sobą wyrażenie *siedzący po prawicy*.

¹¹ Tytuł *Syn Człowieczy* w odniesieniu do Jezusa jest oczywisty dla św. Marka, który konsekwentnie wkłada go w usta Jezusa. W NT termin ten występuje prawie wyłącznie w wypowiedziach Jezusa na temat: jego własnej ziemskiej kariery; jego cierpienia i zmartwychwstania; jego przyszłego powrotu.

niebiański status. Ale obrazowanie takie występowało także wcześniej w Mk 8,38 i Mk 13,24-27, gdzie przedstawiało przyjście *Syna Człowieczego* w chwale Bożej i w towarzystwie aniołów z nieba¹².

Deklaracja Jezusa w Mk 14,62 implikuje zatem Jego niebiańskie wywyższenie oraz Jego przyjście w mocy Bożej. Jak odnotowuje Pesch, odpowiedź ta zakłada wywyższenie *Syna Człowieczego*. Zakłada także tożsamość Jezusa z *Synem Człowieczym* i rada to zrozumiała. Ale Wysoka Rada nie przesłuchuje Jezusa w związku z jego twierdzeniem, iż jest *Synem Człowieczym*. Św. Marek jednak przez cały czas utożsamiał Jezusa z *Synem Człowieczym*¹³. W Mk ta pozornie nie na miejscu wypowiedź Jezusa potwierdza jego eschatologiczny status: do niego należeć będzie najwyższe miejsce czci i władzy; zasiądzie po prawicy Bożej; przyjdzie w mocy Bożej. Ewangelista sugeruje, iż Rada rozumiała, że Jezus jest *Synem Człowieczym*. Ale Radę interesowało tylko to, co Jezus twierdził o sobie samym, że zasiądzie po prawicy Bożej i że przyjdzie w mocy Bożej. Słowa Jezusa *ujrzenie* sugerują, że będzie to widoczne dla Rady, i implikują wypełnienie w bliskiej przyszłości. Mogą one zawierać też podtekst pomsty i ostrzeżenia. Mk nie opisuje wywyższenia Jezusa, jednakże potwierdza wielokrotnie zmartwychwstanie i paruzję Jezusa – *Syna Człowieczego*¹⁴.

W tym momencie Jezus zostaje oskarżony przez najwyższego kapłana o bluźnierstwo i skazany na śmierć (Mk 14,63-64). Ale ponieważ jego odpowiedź zawiera przyznanie, że jest Chrystusem, *Synem Błogosławionego*, jak również twierdzenie, że zasiadać będzie po prawicy Bożej i przyjdzie na obłokach nieba, nie jest jasna dokładna istota bluźnierstwa. Powstaje jednak wrażenie, że to ostatnia część, odniesienie do wywyższenia, doprowadziło do postawienia mu zarzutu bluźnierstwa.

4. Opis procesu w Mt 26,63-66

Paralelny opis w Mt dokładnie podąża za Mk, choć między dwoma relacjami istnieją pewne różnice. Mt utrzymuje podwójne pytanie najwyższego kapłana, na które Jezus udziela wymijającej odpowiedzi: *Tys powiedział* (Mt 26,63-64). Podobnie zachowuje nieproszone wyjaśnienie Jezusa na temat *Syna Człowieczego* siedzącego po prawicy Bożej: *Ale powiadam wam: Odtąd ujrzycie Syna*

¹² Według Mk 8,38 *Syn Człowieczy* przyjdzie w chwale Ojca swojego razem z aniołami świętymi. W 13,26 *Syn Człowieczy* przyjdzie w obłokach z wielką mocą i chwałą i pośle swoich aniołów, żeby zebraли jego wybranych. Wyrażenie *w chwale Ojca swego* implikuje, że *Syn Człowieczy* jest także *Synem Bożym*.

¹³ Por. R. Pesch, *Markusevangelium*, t. II, s. 439.

¹⁴ Dla św. Marka przyjście na obłokach odnosi się do paruzji Jezusa i sugeruje, że dopiero wtedy *Syn Człowieczy* zostanie zrehabilitowany.

Człowieczego, siedzącego po prawicy Wszchemocnego, i nadchodzącego na obłokach niebieskich (Mt 26,64). Zwrot wprowadzający: *ale powiadam wam*, będący dodatkiem redakcyjnym Mt, służy jako łącznik między odpowiedzią Jezusa i Jego dodatkowym stwierdzeniem. Natomiast *odtąd* wskazuje na czas terażniejszy zmiany, dotyczącej Jezusa i jego słuchaczy¹⁵.

Ale nie jest to nic więcej niż przypadkowa zgoda, bowiem Mt, z sobie znanych powodów, podkreśla eschatologiczną zmianę porządku, rozpoczynając się od tych wydarzeń w Jerozolimie. Mt, tak jak Mk, zawiera wzmiankę o *Synu Człowieczym* przychodzącym *na obłokach niebieskich*. Oskarżenie o bluźnierstwo dwukrotnie włożone w usta najwyższego kapłana (Mt 26,65-66) wydaje się odnosić do ostatniego stwierdzenia Jezusa, do Jego (*Syna Człowieczego*) wywyższenia i przyjścia na obłokach niebieskich, choć nie jest to do końca pewne. Prawie we wszystkich punktach opis Mt przypomina dokładnie relację Mk. Wszystkie zmiany w porównaniu do tekstu Mk można wyjaśnić jako jego dodatki redakcyjne albo modyfikację Mk.

5. Opis procesu w Łk 22,67-71

Zwróciliśmy uwagę na to, że w opisie Łk najwyższy kapłan zadaje dwa oddzielne pytania. Pytanie pierwsze to żądanie¹⁶ raczej niż proste pytanie jak w Mk. Najwyższy kapłan pyta: *Jeśli Ty jesteś Mesjasz, powiedz nam* (Łk 22,67). Ale Jezus odpowiada: *Jeśli wam powiem, nie uwierzycie mi, i jeśli was zapytam, nie dacie mi odpowiedzi* (Łk 22,67-68).

Jego odpowiedź nie różni się od odpowiedzi odnotowanej przez Mt i Mk. Jest to aluzja do Jr 45,15 w LXX, jak to uznaje wielu komentatorów, ale Jezus wypełnia schemat Jr 45 swoimi własnymi słowami. Może to być, jak utrzymują niektórzy komentatorzy, prorocze wyzwanie rzucone przez Jezusa pytającym go, ale modyfikacja Jr 45,15 w LXX sugeruje, że św. Łukasz ma także na myśli wcześniejsze spotkania Jezusa z niektórymi członkami Wysokiej Rady. Mimo wszystko, odpowiedź Jezusa udzielona Radzie jest wyraźnym przyznaniem, że jest Chrystusem. W swoim stwierdzeniu na temat *Syna Człowieczego*, które następuje, Jezus posługuje się swoim własnym językiem, mówiąc: *Lecz odtąd Syn Człowieczy siedzieć będzie po prawej stronie Wszchemocy Bożej*. Zwrot *odtąd* (*apoutou nyn*) jest sformułowaniem św. Łukasza. Zależność tego leksemu w Łk, od Mt lub źródła Q jest wątpliwa: Łk nie mniej niż Mt, podkreśla zmianę, jaka ma się

¹⁵ Zgoda ta nie może być dowodem, że św. Mateusz i św. Łukasz czerpali w tym miejscu ze źródła Q.

¹⁶ Żądanie znajdujemy także w interpretacji św. Mateusza: *Poprzysięgam Cię na Boga żywego, powiedz nam (...)* (Mt 26,63).

dokonać pod względem formy obecności Jezusa (Łk 22,16.18.35-36). W rzeczy samej Łk kończy się sceną wniebowstąpienia, w której obecność Jezusa, nawet w formie pojawień się po zmartwychwstaniu, dobiega końca i Jezus wstępuje do nieba (Dz 1,11)¹⁷.

Jednak w tej dodatkowej informacji dotyczącej *Syna Człowieczego*, Jezus nie wspomina, że Jego słuchacze *ujrzą*, ani, że *Syn Człowieczy* przyjdzie na obłokach niebieskich. Pod tym względem Łk różni się od Mk i Mt, łagodząc nieco podtekst pomsty bez zaprzeczania paruzji *Syna Człowieczego*. Jezus mówi tylko: *Lecz odtąd Syn Człowieczy siedzieć będzie po prawej stronie Wszechmocy Bożej* (w. 69)¹⁸. A zatem według niego, Jezus przypisuje sobie nowy status w odniesieniu do Boga, działający *odtąd*. Dokładny moment tego wywyższenia nie zostaje określony, ale Łk wspomina wcześniej przepowiednie Jezusa o swoim zmartwychwstaniu (Łk 9,22; 18,33) i kończy się opisem zmartwychwstania oraz wniebowstąpieniem zmartwychwstałego Jezusa (Łk 24,1-53). W opisie Przemienienia, dwaj niebiescy świadkowie, Mojżesz i Eliasz, mówili o *exodusie* Jezusa w Jerozolimie (Łk 9,31). W Dz wywyższenie Jezusa na pozycję po prawicy Bożej jest zasadniczym elementem apostołskiego zwiastowania. Wszystkie zmiany w Łk 22,69 można rozumieć jako redakcję Mk, dokonaną przez św. Łukasza¹⁹.

Odpowiedź w Łk 22,70-71, także różni się od tej Mk i Mt. W Łk całe zgromadzenie pyta Jezusa: *Więc Ty jesteś Synem Bożym?* Kontekst wskazuje na to, że zgromadzenie utożsamiało *Syna Człowieczego* zasiadającego po prawej stronie mocy Bożej z *Synem Bożym*. Jakiegokolwiek inne wytłumaczenie tego wniosku nie jest zadowalające. A zatem według Łk zgromadzenie wyciągnęło z deklaracji Jezusa w Łk 22,69 wniosek, że twierdzi On, iż jest *Synem Bożym*. Jezus udziela wtedy odpowiedzi: *Tyś rzekł*²⁰.

W końcu to całe zgromadzenie mówi: *Na co nam jeszcze potrzeba świadectwa? Sami przecież słyszeliśmy z ust Jego* (Łk 22,71). Zgodnie z tekstem Rada zinterpretowała odpowiedź Jezusa jako przyznanie się, że jest prawdziwie *Synem Bożym*. Łk nie wspomina tutaj zarzutu bluźnierstwa, ale działanie Rady stawiającej Jezusa przed Piłatem i żądanie śmierci (Łk 23,1) dowodzą potępienia przez nich Jezusa, chociaż zarzuty stawiane mu przed Piłatem są tylko natury politycznej.

¹⁷ Na temat tytułu chrystologicznego *Syn Człowieczy* w trzeciej ewangelii synoptycznej; por. G. Schneider, *Der Menschensohn in der lukanischen Christologie*, Freiburg – Basel – Vienna 1975, ss. 267-282.

¹⁸ Św. Łukasz dodał tutaj określenie: *Bożej*, dla przejrzystości zrozumienia.

¹⁹ Por. J.A. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke*, ss. 1458.1463.

²⁰ Twierdzenie to implikuje Łk 20,41-44 – Łukaszowa paralela do tekstu Mk 12,35-37. Św. Łukasz być może przedstawił owo wyjaśnienie z perspektywy wiary pierwotnego Kościoła.

Za pomocą takich zmian redakcyjnych św. Łukasz, wyraźniej niż św. Marek, a nawet św. Mateusz, ukazuje, że Jezus został skazany za twierdzenie, iż jest *Synem Bożym*. Sygnalizuje także, że twierdzenie to jest zawarte w deklaracji Jezusa, iż jest *Synem Człowieczym* zasiadającym po prawicy Bożej. Prowadzi nas to do relacji św. Łukasza w Dz 7,56, gdzie Szczepan zostaje skazany i zabity za stwierdzenie, że widzi Jezusa stojącego po prawicy Bożej.

6. Wyznanie Szczepana z Dz 7,56

W opisie wystąpienia Szczepana przed Radą znajdujemy prawie taką samą sytuację, jak w tekście ewangelicznym dotyczącym wystąpienia Jezusa przed Radą. Komentatorzy zauważyli, że św. Łukasz wzoruje swój opis na opisie wystąpienia Jezusa przed Radą. Szczepan także zostaje przyprowadzony przed najwyższego kapłana i Radę. Po swojej mowie, w której oskarża Izrael o zabicie Sprawiedliwego, Szczepan *pełen Ducha Świętego patrzył w niebo i ujrzał chwałę Bożą i Jezusa, stojącego po prawicy Boga. I rzekł: Widzę niebo otwarte i Syna Człowieczego stojącego po prawicy Boga* (Dz 7,55-56). Słyszając to, *podnieśli wielki krzyk, zatkali swoje uszy i rzucili się na niego wszyscy razem* (Dz 7,57).

Dla naszych celów stwierdzenie Szczepana jest o tyle interesujące, że nie zostały w nim wspomniane tytuły *Chrystus* oraz *Syn Boży*. Szczepan został skazany za stwierdzenie, że *Syn Człowieczy* stoi po prawicy Bożej. Wyraźnie św. Łukasz utożsamia *Syna Człowieczego* z Jezusem stojącym po prawicy Bożej (Dz 7,55). Reakcja Wysokiej Rady wyjaśnia w tym miejscu wcześniejszą reakcję na słowa Jezusa w Łk 22,69-71 – wyprowadzili Szczepana za miasto i ukamienowali go²¹.

A zatem widzenie Szczepana potwierdza stwierdzenie Jezusa z Łk 22,69. Jezus, którego Wysoka Rada skazała na śmierć za to, że uważał się za *Syna Bożego*, jest teraz w niebie i stoi po prawicy Bożej, tak jak to wcześniej obwieścił Wysokiej Radzie. Jest to także potwierdzenie misyjnych kazań św. Piotra, w których Jezus przedstawiony jest jako wywyższony po prawicy Bożej. A wreszcie wyjaśnia także, co stało się po wniebowstąpieniu Jezusa, wspomnianym w zakończeniu Łk i na początku Dz.

7. Wywyższony Jezus w kazaniach w Dziejach Apostolskich

Dz nawiązują do ostatnich wersetów Łk i opisują dodatkowe działania zmartwychwstałego Jezusa oraz Jego wniebowstąpienie. Przedstawiają potężne

²¹ Zostało to potwierdzone przez podobną reakcję Rady na twierdzenia Piotra i innych uczniów w Dz 5,30-33.

zstąpienie Ducha Świętego na Apostołów oraz prezentują kazanie św. Piotra napelnionego mocą tego Ducha.

Swoją pierwszą mowę (Dz 2,14-42) św. Piotr rozpoczyna od wyjaśnienia cudownego zjawiska mówienia językami przez Apostołów. Przypisuje to Jezusowi, który zesłał Ducha Świętego od Ojca (Dz 2,33), jak to wcześniej obiecał. Jezus jest u Ojca i zsyła Ducha Świętego uczniom, tak jak obiecał. W swojej mowie św. Piotr posługuje się dwoma paralelnymi argumentami z Pisma, jeden dotyczy zmartwychwstania Jezusa, drugi jego wywyższenia. W Dz 2,25-28 – św. Łukasz – odnosi się do Ps 16,8-11, który jest Bożą obietnicą złożoną Dawidowi, że: nie doświadczy skażenia oraz że obietnica ta spełniła się nie w przypadku Dawida, który spoczywa w grobie, ale w Chrystusie, potomku z pokolenia Dawidowego.

Św. Łukasz na podstawie przekazu Pisma, argumentuje wywyższenie Jezusa: *Bo Dawid nie wstąpił do nieba, a jednak powiada: Rzekł Pan do Pana mego: Siądź po prawicy mojej, aż położę nieprzyjaciół Twoich podnóżkiem stóp Twoich. Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem* (Dz 2,34-36). Wywyższony Jezus otrzymał od Ojca obietnicę Ducha Świętego i teraz zsyła Ducha Świętego (Dz 2,33). Ten argument skrypturystyczny, dowodzący wywyższenia Jezusa zawiera cytat z Ps 110,1 ukazuje, że: Bóg wywyższył Jezusa i poddał Mu Jego nieprzyjaciół.

Wyraźnie łączy wniebowstąpienie Jezusa z Jego zasiadaniem po prawicy Bożej. Wzmianka o Jezusie posyłającym Ducha Świętego od Ojca jest dalszym odwołaniem się do Jego wniebowstąpienia, do obietnicy, którą Jezus złożył uczniom w Dz 1,4 i w Łk 24,49 przed odejściem. Wynika z tego, że przez wniebowstąpienie Jezus został obdarzony mocą²².

Jednakże św. Piotr, ukazując moc i cześć zmartwychwstałego i wywyższonego Jezusa, posługuje się raczej określeniami *Pan* i *Chrystus* niż *Syn Boży*. Podkreśla tutaj, że to Bóg pomścił ukrzyżowanego Jezusa, czyniąc Go i *Panem*, i *Chrystusem*. Tytuł *Pan*, choć używany już w Łk w odniesieniu do Jezusa, zaznacza otwarte uznanie mocy i godności Jezusa przez uczniów po Jego zmartwychwstaniu – wyraża ich pojmowanie Jezusa w wierze²³.

Według G. Schneidera, w Dz tytuł ten używany jest w odniesieniu do Boga i nie zawsze można odróżnić te dwa użycia²⁴. Tytuł *Syn Boży* nie występuje,

²² Taką samą interpretację Ps 110,1 znajdujemy także w 1 Kor 15,25, gdzie zostało to wzmocnione odniesieniem do Ps 8,7.

²³ Tytuł *Kyrios* odnosi się do Jezusa w misyjnych mowach w Dz 2,21.34.36 i Dz 10,36. W sumie ten tytuł w Dz występuje 60 razy.

²⁴ W Łk tytuł *Kyrios* odnosi się do Boga – 37 razy, a w Dz – 49 razy; por. *Die Apostelgeschichte*, w: *Herders Theologische Kommentar zum Neuen Testament*, t. 5, Freiburg – Basel – Vienna 1980, s. 333.

powiada się jednak, że zmartwychwstały Jezus jest u *Ojca*²⁵, co implikuje, że Jezus jest *Synem Bożym*.

W swojej drugiej mowie św. Piotr (Dz 3,12-26) znów wyjaśnia wydarzenia Wielkanocy (Łk 9,31), w tym miejscu wspomina wywyższenie Chrystusa oraz Jego powtórne przyjście w przyszłości. Swoim słuchaczom w świątyni mówi, że Bóg ich ojców uwielbił swego Sługę (*pais*) Jezusa. Wzywa ludzi do pokuty, by otrzymali od Boga dni ochłody oraz by Bóg *posłał... zapowiedzianego Mesjasza, Jezusa, którego niebo musi zatrzymać aż do czasu odnowienia wszystkich rzeczy, co od wieków przepowiedział Bóg przez usta swoich świętych proroków* (Dz 3,20-21; por. 1 Kor 15,24). Zgodnie z tym tekstem, zmartwychwstały Jezus w niebie jest Chrystusem, którego Bóg pośle w czasie wypełnienia wszystkich rzeczy. Wywyższenie Jezusa jest Jego uwielbieniem.

Św. Piotr wspomina jeszcze raz wywyższenie Jezusa w swojej mowie w Dz 5,29-32 przed żydowską Wysoką Radą. Do przepytujących Go mówi: *Bóg wywyższył Go na prawicę swoją jako Władcę i Zbawiciela, aby dać Izraelowi nawrócenie i odpuszczenie grzechów. Dajemy temu świadectwo my właśnie oraz Duch Święty, którego Bóg udzielił tym właśnie, którzy Mu są posłuszni* (Dz 3,31-32). Wywyższenie Jezusa jest tutaj pośrednio związane z wniebowstąpieniem Jezusa. Apostołowie są świadkami wniebowstąpienia Jezusa, a potwierdzenie przez Ducha Świętego jest rezultatem wniebowstąpienia Jezusa do Ojca. Znajdujemy tutaj dwa inne określenia roli wywyższonego Jezusa: *Władca* i *Zbawiciel*. Obie funkcje zostały w sposób wyraźny przypisane wywyższonemu Jezusowi. Przez dar Ducha Świętego kieruje zwiastowaniem apostołów i wylewa Swojego Ducha na tych, którzy przyjmują słowo wiary (Dz 2,1-4.17-18.33.38; 4,31; 7,55; 8,15; 8,29.39; 9,17; 10,19-20; 10,44-47; 11,15-17; 13,4). Dzięki wywyższonemu Jezusowi głoszone jest i przyjmowane przebaczenie grzechów (Dz 13,38).

A zatem, według św. Piotra, wywyższenie Jezusa zostało zapowiedziane przez Pismo święte. Bóg, który zapowiedział je Izraelowi, także wywyższył *Swojego Sługę* (Dz 3,13.26; 4,27.30) na Swoją prawicę i powierzył Mu przywództwo oraz zbawienie wszystkich. Ale Bóg jest także Ojcem Jezusa i to właśnie od Ojca Jezus otrzymuje Ducha Świętego. To wszystko św. Łukasz celowo formułuje w kategoriach żydowskich²⁶.

²⁵ Jest to echo Łk 24,49.

²⁶ Św. Łukasz używa *pais auton* w sensie *Sługi Bożego* na określenie ludu izraelskiego (Łk 1,54), Dawida (Łk 1,69; Dz 4,25) oraz Jezusa (Dz 3,13.26; 4,27.30). W tle uwielbienia *Sługi Bożego* jest Iz 52,13 w LXX, gdzie znajdujemy wyrażenie *ho pais mou, hypsothesetai kai doxasthesetai sphodra*. Według E. Haenchen, *The Acts of the Apostles*, Philadelphia 1971, s. 205: św. Łukasz rozumie określenie *Sługa Boży* jako uroczyste określenie *Syna Bożego*.

Jednakże to św. Paweł zwiastował, że Jezus jest *Synem Bożym*. Pod Damazkiem w scenie jego nawrócenia – miał widzenie wywyższonego Jezusa – *Kyriosia*, a wkrótce potem ogłosił w synagodze w Damazsku: *Jezus jest Synem Bożym* (Dz 9,20). Zgadza się to z tym, co sam św. Paweł twierdzi w Ga 1,16: *wybrał mnie jeszcze w łonie matki mojej... aby objawić Syna swego we mnie*. Zgodnie z relacją św. Łukasza i samego Apostoła, pod Damazkiem św. Paweł poznał wywyższonego Chrystusa jako *Syna Bożego*. To samo zwiastowanie znajdujemy w kazaniu św. Pawła w Dz 13,33, gdzie cytuje on Ps 2,7. Dobra nowina, którą głosi przy tej okazji brzmi, że *Bóg spełnił ją wobec nas jako ich dzieci, wskrzesił Jezusa. Tak też jest napisane w psalmie drugim: Ty jesteś moim Synem, Jam Ciebie dziś zrodził*.

W Dz zasiadanie po prawicy Bożej nie jest zarezerwowane dla określenia *Syn Człowieczy*. W zasadzie poza Dz 7,56 tytuł *Syn Człowieczy* nie jest w odniesieniu do Jezusa stosowany. Zasiadanie odnosi się raczej do zmartwychwstania, wniebowstąpienia, panowania, synostwa i wywyższenia Jezusa. Jezus, zmartwychwstały i wywyższony na prawicę Bożą, jest *Chrystusem, Panem, Zbawicielem, Władcą, Synem Człowieczym i Synem Bożym*. Podczas gdy kazania św. Piotra implikują i uznają za pewnik fakt, że Jezus jest *Synem Bożym*, św. Paweł wyraźnie czyni określenie *Syn Boży* centrum swojego zwiastowania²⁷.

8. Wniebowstąpienie Jezusa

Zauważyliśmy, że stwierdzenia w Dz na temat wywyższenia Jezusa odnoszą się do Jego wniebowstąpienia, jak na to wskazuje odnośnik do zesłania Ducha Świętego od Ojca. Na początku Dz znajdujemy scenę wniebowstąpienia, ale Dz zaledwie relacjonują scenę wniebowstąpienia, która stanowi zakończenie Ewangelii.

Łk kończy się opisem wniebowstąpienia Jezusa (Łk 24,50-53). Pod tym względem relacja Łk jest wyjątkowa wśród pozostałych synoptyków. W Łk 24 opisuje ukazanie się zmartwychwstałego Jezusa: uczniom w drodze do Emaus; Piotrowi; całemu zgromadzeniu uczniów w Jerozolimie. Jego ostatnie pouczenie uczniów dotyczy ich roli po Jego odejściu. Jezus mówi im *jesteście świadkami tego*, a następnie *Oto Ja ześlę na was obietnicę mego Ojca. Wy zaś pozostaniecie w mieście, aż będziecie przyobleczeni mocą z wysokości* (Łk 24,49). Potem Jezus zabrał swoich uczniów do Betanii, miejsca wniebowstąpienia, gdzie *podniósłszy ręce błogosławił ich. A kiedy ich błogosławił, rozstał się z nimi i został uniesiony*

²⁷ W opisie damasceńskiego przeżycia św. Pawła odnośnie Osoby Jezusa, mówi się o Nim, jako o *Kyriosie* (Dz 9,5.10-11.13-15.17).

do nieba. Oni zaś oddali Mu pokłon i z wielką radością wrócili do Jerozolimy (Łk 24,50-52).

W opisie tym ukazywanie się Jezusa po zmartwychwstaniu jest wyraźnie oddzielone od wniebowstąpienia Jezusa²⁸. To wniebowstąpienie kończy ziemską egzystencję Jezusa. Pod koniec relacji ze zmartwychwstania i tuż przed Jego wniebowstąpieniem, zmartwychwstały Jezus obiecuje uczniom Ducha Ojca, mówiąc: *Ja ześlę na was obietnicę mojego Ojca* (Łk 24,49). Jezus określa tu Boga mianem swojego Ojca – wstępuje do Ojca, od którego przyjmie Ducha Świętego. Oto dokonuje się *exodus* Jezusa, zapowiedziany przez dwie niebiańskie postacie, Mojżesza i Eliasza (Łk 9,31)²⁹.

R.J. Dillon ukazuje, że scena wniebowstąpienia zawiera spóźnione wyznanie wiary ze strony apostołów – ich jedyne wyznanie wiary w Łk. Łk 24,52, którego autentyczności, wraz z odkryciem P⁷⁵ nie można już dłużej kwestionować, stwierdza, że uczniowie widząc wniebowstąpienie Jezusa *oddali Mu pokłon*. Łk w swojej kompozycji rozdział 24 umieścił (jako wyraz wiary) w chwili wniebowstąpienia Jezusa. Słowo *odtąd* w Łk 22,69 implikuje, że w chwili wniebowstąpienia *Syn Człowieczy* zajmuje miejsce po prawicy Bożej³⁰.

W Łk uczniowie rozpoznają Jezusa jako tego, którego głos Boży w chwili chrztu i przemienienia nazwał *moim Synem*. W Mk to ostateczne rozpoznanie, włożone zostaje w usta pogańskiego setnika pod krzyżem (Mk 15,39), natomiast w Łk owo rozpoznanie jest implikowane w scenie wniebowstąpienia. W świetle Łk 22,69 Jezus *siedzący po prawicy Bożej* jest *Synem Bożym*. Wniebowstąpienie Jezusa nie jest jedynie przeniesieniem do nieba, ale wywyższeniem *Syna Człowieczego* na prawicę Ojca. Św. Łukasz sugeruje, że jest to obdarzenie zaszczytem odpowiednim dla *Syna Bożego*. Takie spojrzenie nadaje Łk nowego wymiaru i tematycznej jedności. Mk – jak sugeruje tytuł, jest Ewangelią Jezusa, *Syna Bożego* (por. Mk 1,1). Temat Jezusa, *Syna Bożego*, rozpoczyna i kończy relację Mk. Jest on podtrzymywany przez opis Przemienienia, wypowiedzi demonów i własne wyznanie Jezusa przed Wysoką Radą oraz Jego odnoszenie się do Ojca. Św. Łukasz zachował te wszystkie cechy z drugiej Ewangelii, ale dodał także następujące elementy:

- stwierdzenie Anioła Gabriela w opisie dzieciństwa, że Jezus zostanie poczęty z Ducha Świętego i dlatego będzie Święty, będzie *Synem Bożym* (Łk 1,32.35);

²⁸ Wskazuje na to także zmiana miejsca. Jezus prowadzi uczniów z Jerozolimy do Betanii (Łk 24,50).

²⁹ Można uznać, że ów *exodus*, zapowiedziany przy przemienieniu Jezusa, dokonuje się przy Jego wniebowstąpieniu.

³⁰ *From Eye – Witnesses to the Ministers of the Word: Tradition and Composition in Luke 24*, w: „Analecta Biblica” 82(1978), ss. 146-147.166-167.180, 224.

- urywek ze źródła Q, stwierdzający, że *Syn* znany jest tylko Ojcu i sam objawia Ojca (Łk 10,21-22);
- wyraźne pytanie Wysokiej Rady i odpowiedź Jezusa (Łk 22,70);
- modlitwa Jezusa na krzyżu (Łk 23,46);
- obietnica Jezusa zesłania od Ojca obietnicy z *wysoka* (Łk 24,49).

Oczywiście, dla Łukasza Jezus był *Synem Bożym* od jego poczęcia. Nie stał się *Synem Bożym* przez wniebowstąpienie. Ale zasiadanie na prawicy Bożej, które rozpoczęło się od chwili wniebowstąpienia, widziane jest jako Boże uwielbienie swojego Syna w oczach uczniów. Uczniowie widzą, że jest On uniwersalnym spadkobiercą³¹. Znajdujemy tutaj chrystologię bliską Rz 1,3-4³².

W opisie wniebowstąpienia w Dz, uczniowie dowiadują się od dwóch Aniołów, że Jezus został zabrany do nieba i że powróci w taki sposób, jak odszedł: *Ten Jezus, wzięty od was do nieba, przyjdzie tak samo, jak widzieliście Go wstępującego do nieba* (Dz 1,11). A zatem Jezus siedzący po prawicy Bożej, przyjdzie powtórnie na obłokach nieba³³.

9. Zakończenie

Podsumowując, nasze redakcyjne badanie Mt-Mk-Łk-Dz ujawniło, że wywyższenie Jezusa – Syna Człowieczego, na prawicę Bożą wiąże się z Jego tożsamością jako *Syna Bożego*. Zapowiedź Jezusa w czasie procesu, że będzie się to działo *odtąd*, spełniła się, przy wniebowstąpieniu Jezusa. Przez wniebowstąpienie Jezus zajął swoją pozycję po prawicy Bożej. W tym świetle scena wniebowstąpienia nadaje odpowiednie zakończenie ziemskiej pielgrzymce Jezusa, oraz stanowi punkt wyjścia dla Dz. Św. Piotr zwiastuje wywyższonego Jezusa Syna Człowieczego, jako *pais theou*, którego Ojciec umieścił po swojej prawicy, a św. Paweł zwiastuje go jako *Syna Bożego, który objawiony został w ciele* (1 Tm 3,16a)³⁴.

³¹ Autor Hbr ukazuje ten uniwersalizm, nawiązując do historii obietnic Bożych z przesłania ST.

³² Por. H.H. Langkammer, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, ss. 82-84.

³³ Zostało to stwierdzone w Mk 14,62 oraz w Mt 26,64, ale nie w Łk 22,69.

³⁴ Por. na ten temat artykuł: H.H. Langkammer, *Hymn chrystologiczny 1Tm 3,16*, w: *Verbum Crucis. Księga Pamiątkowa ku czci śp. Kardynała B. Kominka*, Wrocław 1974, ss. 137-149.

Zusammenfassung

DAS BILD DES MENSCHENSOHNES BEI DEN SYNOPTIKERN
UND IN DER APOSTELGESCHICHTE

Dieser Artikel ist ein Versuch zu erklären, was für eine Bedeutung der Ausdruck „sitzen zur Rechten Gottes“ bei den Synoptikern und in der Apostelgeschichte hat. Die Erhebung Jesu zur Rechten Gottes hängt mit seiner Identität als Gottes Sohn zusammen. Durch die Auferstehung nahm Jesus seine Position zur Rechten Gottes ein. Die Himmelfahrt schenkt seiner Mission auf der Erde ein entsprechendes Ende und zugleich den Ausgangspunkt für die Apostelgeschichte. Petrus zeigt den erhobenen Jesus als *pais theou*, der vom Vater zu seiner Rechten gesetzt ist, und Paulus stellt Ihn vor als «Gottes Sohn, der im Fleisch offenbart wurde» (1 Tm 3,16a).